

”להעלות השמועה לפי ההלכה”

*****

מבנה השיעור:

- פתיחה: לימוד קבוצתי - שתי דרכים בלימוד תורה.
  - לימוד בחברותא: ”להעלות השמועה לפי ההלכה”.
  - אסיף - לימוד קבוצתי: מבט נוסף על ”חריפות של הבל”.
- סיכום

*****

פתיחה: לימוד קבוצתי - שתי דרכים בלימוד תורה

במפגשים עד כה עסקנו בשאלות שונות הקשורות ללימוד בבית המדרש:

- מי לומד? - סוגי לומדים בבית המדרש.
  - איך לומדים?
  - עם מי לומדים? - החבורה שאתה לומדים.
- המפגש הנוכחי יעסוק בשאלה לשם מה לומדים, ומתוך כך יתחבר גם לשאלה לשם מה לומדים, שכן הדרך שבה לומדים תורה קשורה בשאלת תכלית הלימוד.

ריש לקיש היה מציין (מסמך) את מערות הקבורה של חכמים, כאשר הגיע אל מערתו של רבי חייא נעלמה ממנו, ולא יכול למוצאה, חלשה דעתו.
אמר: ריבוננו של עולם לא פלפתי תורה כמותו?
יצתה בת קול ואמרה לו: תורה כמותו פלפלת תורה כמותו לא ריבצת.
כאשר היו רבים ר' חנינא ור' חייא:

- אמר לו ר' חנינא לר' חייא: וכי עימי אתה רב חס ושלום? ! אם תשתכח תורה מישראל אחזיר אותה בפפולי.

- אמר לו ר' חייא לר' חנינא: עימי אתה רב? ! שעשיתי שלא תשתכח תורה מישראל.
מה אני עושה - אני הולך וזורע פשתן, ושזור ממנו רשתות, וצד צבאים, ומאכיל מברשרם ליתומים, ועושה מגילות, וכותב חמישה חומשים, ואני הולך לעיר ומלמד לחמישה תינוקות חמישה חומשים, ומלמד משנה לשישה תינוקות שישה סדרים. ואני אומר להם: עד שאחזור ואבוא לכאן, תלמדו מקרא זה לזה, ולמדו משנה זה לזה, ועל ידי כך עושה אני לתורה שלא תישכח מישראל.

מתורגם על פי הרב עדין שטיינזלץ לתלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף פה, עמ' ב

- פלפול תורה לעומת ריבוץ תורה: האם שתי הדרכים האלה נועדו, לאותה תכלית?
- האם דרכים אלה פונות ל"חבורות" (קהלי יעד) שונות ויוצרות "חבורות" שונות - באופיין, בהיקפן וכדומה?
- פלפול וחריפות לעומת שינון ובקיאות: איזוהי הדרך העדיפה?
- האם יש דרכים נוספות ללימוד תורה?

לימוד בחברותא: "להעלות השמועה לפי ההלכה"

"אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא" הוא ביטוי המשמש היום כינוי לאחת מדרכי לימודו של התלמוד. בשיטה זו, הסוגיה התלמודית נלמדת מתוך התפיסה שמטרת הלימוד היא להגיע להלכה המעשית. גישה זו שונה מהותית משיטת הפלפול, היות ואינה רואה את לימוד התלמוד כתאורטי בלבד, אלא כמכוון למטרות מעשיות. עיקרו של הלימוד בדרך זו הוא ה"שמעתא" (ה"שמועה", הסוגיה), וצורתו תכליתית ומוכוונת-מטרה - פסיקת ההלכה.

חשוב לציין כי ביטוי זה מופיע בתלמוד במספר מקומות. שם נחלקו הפרשנים במשמעותו, ורובם מפרשים אותו אחרת - ללימוד תלמוד לאו דווקא במטרה להגיע לפסיקת הלכה, אלא באופן כזה שפסיקת ההלכה המחודשת הנובעת מתוך הלימוד תתקבל כהלכה פסוקה על ידי הציבור.

בהקדמה לשו"ת יביע אומר, הרב עובדיה יוסף דן בפלפול לעומת הבקיאות כשתי דרכים בלימוד תורה ובפסיקת הלכה. לדעתו, עדיפה שיטת הבקיאות, המאפיינת את המסורת הספרדית-מזרחית בכלל.

נלמד כעת בחברותא קטעים מתוך ההקדמה של הרב עובדיה.

לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא: הרב עובדיה יוסף¹

[...]

(ה) והנה דרכי ההוראה ונתיבותיה, על ידי ההיקש והגיון הברור לדמות דבר לדבר, ולהבין ולהשכיל אחרית דבר מראשיתו ועל פי המידות שהתורה נדרשת בהן, וכללי הגמרא והפוסקים. וגם כשיש מקום לחילוקים, הסברה הישרה מכרעת הפסק על פי דרכי העיון המקובלים. וזה לשון הרמב"ן בהקדמתו למלחמת ה': ואתה המסתכל בספרי אל תאמר בלבבך כי כל תשובותי על הרז"ה (בעל המאור) כולן בעיני תשובות ניצחות, ומכריחות אותך להודות בהם על פני עיקשותך, ותתפאר בהיותך מספק אחת מהן על לומדיה, או תטריח על דעתך להיכנס בנקב המחט לדחות מעליך הכרח ראייתי אין הדבר כן, כי

¹ לנחות הקריאה תרגמו ארמית לעברית. פתחנו ראשי תיבות, ובשעת הצורך הוספנו מילות הבהרה בסוגריים.

יודע כל לומד תלמודינו שאין במחלוקת מפרשיו ראיות גמורות, ולא ברוב קושיות חלוטות, שאין בחכמה הזאת מופת ברור כגון חשבוני התשבורת וניסיוני התכונה, אבל נשים כל מאודינו ודעתנו בכל מחלוקת להרחיק אחת מן הדעות בסברות מכריעות, ונדחוק עליה השמועות, ונשים יתרון הכשר לבעל דינה משפטי ההלכות והוגן הסוגיות עם הסכמת השכל הנכון, וזאת תכלית יכולתנו וכוונת כל חכם וירא אלוקים בחכמת הגמרא. עד כאן לשונו. וכיוצא בזה ראינו להגאון מורנו הרב רבי ישראל מברונא² בתשובה שכתב: שאין להתיר אשת איש לעלמא על פי דקדוק כל שהוא, כי ודאי כשאנו מפלפלים ולומדים חריפות כמו בזמן התוספות, אז אנו רגילים למשקל ולמטרח בדקדוקים וחילוקים דקים כהכנסת פיל בנקב המחט. אבל לפסוק הדין או להתיר האיסור אין לפסוק הדין ואין להתיר האיסור אלא בדעות ברורות ומלובנות ומחזורות מתוך פשטי הסוגיא של השמועה, ולא מתוך דקדוק מהסוג הזה. עד כאן לשונו. ... גם מורינו הרב רבי אבטליון³ בספר פלגי מים כתב וזה לשונו: שמעתי מפי מורי הרב הגאון מורינו הרב שלמה יהודה קצנלנבוגן⁴ שהיה אומר, רבים מן החכמים והגדולים טועים בחברם פסקים על פי החריפות והפלפול, ולא כן היא המידה, כי הפסקים צריכים להיות נעשים על פי קו היושר וההיקש ללמוד דבר מדבר בדברים ישרים ופשוטים, ולא בדיוקים ופלפולים באורחות עקלקלות. עד כאן. ... ועיין להרב משה איסרליש בהגה בשולחן ערוך יורה דעה שכתב: ובזמן הזה עיקר הרבנות אינו תלוי במי שלימדו פלפולים וחילוקים, רק במי שלימדו פסק ההלכה והעיון והעמידו על האמת והיושר עד כאן.

• כיצד מעידים הסגנון ובחירת המילים על עמדתו של הרב עובדיה באשר לדרך הנכונה לפסוק הלכה?

(ו) ומכללן של דברים יש ללמוד כי חובה קדושה מצד גדולי ישראל וראשי הישיבות אשר בכל אתר ואתר, להדריך את לומדי הישיבות, (אשר עליהם גאוותינו כי הם הם אשר יהיו בעזרת ה' יתברך את המנהיגות הרוחניות העליונה לדורות יבואו, ומהם תצא תורה לכל ישראל), בהדרכה מתאימה והשגחה יתרה על סדר לימודיהם, ולכלכל דבריהם במשפט ולחנכם בנתיבות ההוראה, ובאורחות העיון הישר, להבין ולהורות, לשעה ולדורות. שעל זה אמרו: גדול תלמוד שמביא לידי מעשה. ולעסוק בהלכות הנדרשות מידי כל רב בישראל. ומה מאוד יש להצטער בראותנו כמה מבחירי בחורי ישראל המבלים כל זמנם רק בפלפולים של הבל, מבלי להבחין אם יכוננו דבריהם על פי ההלכה והסברה הישרה, וחבל מאד על כישרונותיהם המזהירים, שהיה אפשר לנצלם לידיעת וליבון הלכות ובעיות אקטואליות, ותחת זאת משקיעים את כל מרצם בפלפולי סרק, המקנים חדות נפש בת חלוף, ועליהם יאות להמליץ, "עוזבים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה", ולאיש אשר אלה לו, קרוב לודאי, כי גם כשיצטרך לפסוק דין יטה דרך כרמים ללכת באורחות עקלקלות. ועל כיוצא בזה כתב הרמב"ם: כל תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה הרי זה שוטה רשע וגס רוח, ועליו נאמר כי רבים חללים הפילה. וכו'. אלו התלמידים הקטנים שלא הרבו תורה כראוי ומבקשים להתגדל בפני עמי הארץ וקופצים ויושבים בראש לדון ולהורות בישראל

² מהר"י מברונא - רבינו ישראל בן חיים (המאה ה-14), אשכנז.

³ מהר"ר אבטליון - רבי אבטליון בן רבי שלמה מקונסוליא (המאה ה-17), איטליה.

⁴ הגאון מהרש"ק - רבי שמואל יהודה קצנלנבוגן (המאה ה-16), איטליה.

והם מחריבין את העולם ומכבין נרה של תורה ומחבלים כרם ה' צבאות, שנאמר: "אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים" עד כאן. והיינו שנקט שועלים כמו שאמרו: וילכוד ג' מאות שועלים, מה שנה שועלים, אמר רבי חייא בר אבא: אמר שמשון יבוא מי שחוזר לאחוריו, (פירש רש"י, כשצדין השועל אינו מחזיק לברוח אלא חוזר עקלקלות) ויפרע מפלשתים שחזרו משבועתן. עיין שם. ואף כאן אלו השועלים שלא החזיקו בלימוד האמיתי והעיון הישר, והולכים בדרך לא סלולה ומלאה חתחתים, הרי הם מחבלים כרמים. וכמו שכתב המאירי⁵: כי ראינו תלמידי חכמים שידיעתם גדולה בתלמוד, ואף על פי כן אינם יודעים לכוין שמועה אחת להלכה, ולמה שראוי להורות. וכמה מוחזקים לבקיאם בחדרי תורה וכשבאה הוראה לידם אף הפתח אינם מוצאים. עיין שם. וכן כתב גם הריב"ש⁶ זכרו לברכה בתשובה, וזה לשונו: וכמה חכמים ראינו בעינינו שהם מפולפלים בהוויות של הכנסת פיל בנקב המחט, ועל כל קוץ וקוץ אומרים תלי תלים קושיות ותירוצים, וכפי החריפות (כך) לא עלתה להם השמועה לפי ההלכה, ואומרים על אסור מותר ועל מותר אסור. וכבר אמרו: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא פסקו הלכה כמותו, שלא עמדו חבריו על סוף דעתו, שהיה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים ועל טהור טמא ומראה לו פנים. וכן בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה, אף על גב שבית שמאי מחודדים יותר, כמו שהובא ביבמות, וכבר נפסקה הלכה ש"סיני עדיף מעוקר הרים". עד כאן לשונו...

• מהן הסכנות שבפלפול?

• האם "סיני עדיף מעוקר הרים"? מהם הטיעונים שאפשר להעלות נגד עמדה

זו?

סיני ועוקר הרים היא דילמה תלמודית העוסקת בעדיפות היחסית של בעל בקיאות וידע נרחב על פני בעל יכולת אנליטית וחרירות שכלית. **סיני** הוא כינוי לאדם הבקיא במקורות הלכתיים, כדוגמת המשנה והברייתא, כאילו ניתנו לו בהר סיני: "שמשנה וברייתא סדורין לו מפי השמועה כנתינתן מהר סיני" (כלשון רש"י), ואילו **עוקר הרים** הוא כינוי לאדם חריף שכל ובעל כישרון גדול של פלפול בתורה: "דחריף ומפולפל בתורה, אף על פי שאין משנה וברייתא סדורין לו כל כך" (רש"י). המקורות עוסקים במחלוקת על חשיבותם היחסית של שני סוגי הלומדים.

http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A1%D7%99%D7%A0%D7%99_%D7%95%D7%A2%D7%95%D7%A7%D7%A8_%D7%94%D7%A8%D7%99%D7%9D

(ז) והן אמת כי ראיתי להגאון מוריני הרב שלמה קלוגר⁷ בהגותו לפרי מגדים⁸ אורח חיים, שהביא מה שכתב האליה רבה⁹ שם בשם שיוירי כנסת הגדולה¹⁰, שתלמיד חכם בעל הוראה קודם לעלות לספר תורה לפני תלמיד חכם מפולפל שאינו בעל הוראה, וכתב הפרי מגדים על זה, שהיינו הטעם כמו

⁵ המאירי – רבי מנחם בן שלמה המאירי (1249-1315), קטלוגיה.

⁶ הריב"ש - יצחק בן ששת ברפט (1326-1408), ספרד-צפון אפריקה.

⁷ מהר"ש קלוגר – הרב שלמה קלוגר (1785-1869), פולין.

⁸ רבי יוסף תאומים (1727-1792), פולין, מחבר ספר **פרי מגדים** על השולחן ערוך.

⁹ רבי אליהו שפירא (1660-1712), פראג, מחבר **ספר אליהו רבה** על פי סדר השולחן ערוך.

¹⁰ רבי חיים בנבנישתי (1603-1673), איזמיר מ' חבר הספר **כנסת הגדולה** על סדר השולחן ערוך.

שכתוב שסיני ועוקר הרים סיני עדיף. וכתב על זה הגאון רבי שלמה קלוגר, לדעתי אין ראייה מהש"ס, שבזמנם לא היו ספרים נדפסים משום כך סיני עדיף, אבל עכשיו אחרי מיעוט חיפוש יכול האדם למצוא מבוקשו, ולא שייך הטעם שהכל צריכים לבעל חטים (שיש בידו הלכות הראשונים), לפיכך עוקר הרים עדיף, מפני שהוא מוציא מלבו ואי אפשר למצוא ממילא... ונראה שאף הגאון רבי שלמה קלוגר לא כתב אלא שאין ראייה מהש"ס, אבל לדין בודאי שבעל הוראה שפוסק הלכה למעשה עדיף מתלמיד חכם מפולפל, שאינו יכול לפסוק הלכה, ומה בצע בפולפל, שאפילו למי שאמר עוקר הרים עדיף, דן בתלמיד חכם מפולפל שמעלה השמועה לפי ההלכה מרוב פולפל. וכמו שכתב בתמורה אלף ושבע מאות הלכות וקל וחומר וגזרה שווה נתחדשו בימי אבלו של משה וכולן החזירן עתניאל בן קנז מתוך פולפל. וכן בבבא מציעא שאמר לו ר' חנינא לר' חייא אם משתכחת תורה מישראל מחזירה לה מפולפלי. מה שאין כן בפולפלים שנוהגים בהם בישיבות בזמנינו, שלא מעלים השמועה לפי ההלכה, וזה ברור...

• מהי טענתו של הגאון רבי שלמה קלוגר בשאלת סיני ועוקר הרים? מה תוקפה של טענתו היום, בעידן מאגרי המידע הדיגיטלי? כיצד מתמודד הרב עובדיה עם טענה זו?

• כיצד מפרש הרב עובדיה את המדרש על ר' חנינא ור' חייא שלמדנו בפתיחה?

(ח) ... ועיין בבבא מציעא: "לפי החריפות השיבוש". ובתוספות סנהדרין: "מה לנו בחריפות של הבל". ובפירוש רש"י דבר הפותח: התראת ספק, ופירוש משובש הוא מאדם חריף ומפולפל. עד כאן. הרי שהיו תולין הקלקלה במקולקל שהחריפות מטה לב האדם ושובה אותו ביופי החידוש... וכה סיים רבינו הגר"א¹¹: כשלומדים באופן זה יוכל האדם לטעות בעצמו, לאחר שבכל יום ויום יוסיף חידוד על חידוד, ויוכל לחשוב כי הוא הולך וגדל, ויבא לידי גסות הרוח להתגאות בחריפותו ולהעריך עצמו שהוא כדאי לדבר נגד המחברים הראשונים זכרם לברכה, אבל כשלומדים תורה על דרך העיון האמתי כדרכם של הראשונים זכרם לברכה אזי מתרגלים בכל יום להכיר פחיתות ערכנו נגד הראשונים זכרם לברכה, כי מה שאנו מתייגעים זמן רב, מוצאים אחר כך שרש"י ושאר הראשונים זכרם לברכה הרגישו בזה ותייצו לפי דרכם בקודש במילים קצרות, עד כאן. ישמע חכם ויוסף לקח.

(ט) ודעת לנכון נקל שתכלית הלימוד ועיקרו הוא בכדי להעלות השמועה לפי ההלכה, להלכה ולמעשה. וכמו שכתבו חז"ל: "תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה". ולכן עיקר הלימוד צריך להיות בענייני אורח חיים ויורה דעה הנוהגים למעשה גם בזמן הזה, כדי שידע לקיים המצוות כהלכתן, וגם להימנע מלהיכשל באיסורי תורה ואיסורים דרבנן. ולא כמו שנוהגים מקצת תלמידי חכמים בישיבות מסוימות שעוסקים בכל זמנם בפולפל בסדר קדשים וטהרות שאינם נוהגים כלל בזמן הזה, אלא הלכות למשיח, שהיא בבחינת דרוש לקבל שכר, ואילו בעניינים הנוהגים בזמן הזה אין להם חלק ונחלה, ואינם בקיאים אפילו בהלכות שבת ובהלכות תפילה וברכות, גם בעניינים הנוהגים באופן תמידי, ופעמים רבות שנכשלים גם בדברים הידועים אפילו לבעלי בתים הקובעים עתים לתורה באורח חיים ויורה דעה...

11 הגר"א - רבי אליהו בן שלמה זלמן קרמר (1720-1797), וילנא

- "לפי החריפות השיבוש". מה דעתכם?
- האם יש קשר בין "אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא" לבין הבחירה בדרך הפלפול או בדרך הבקיאות בלימוד תורה?

אסיף - לימוד קבוצתי: מבט נוסף על "חריפות של הבל"

בהקדמה לשו"ת יביע אומר מבקר הרב עובדיה בחריפות את דרך הפלפול בלימוד תורה, ובין היתר הוא מזכיר את המשפט של רבנו תם בתוספות סנהדרין על "חריפות של הבל". הקשר האמירה הוא הדיון הפרשני בדעתו של רב יהודה בשם רב (בבלי סנהדרין) בסוגיה הדנה בשאלה מי ראוי לכהן בסנהדרין – ש"אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מן התורה". עמדה זו עוררה ביקורת ודעות לכאן ולכאן בקרב פרשני התלמוד. נקרא כעת כמה פירושים ונדון בהם יחד.

אמר רב יהודה אמר רב: אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מן התורה.

תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף יז, עמ' א

וקשה לרבנו תם, דמה לנו בחריפות של הבל לטהר שרץ שהתורה טימאתו?

פירוש התוספות למסכת סנהדרין, דף יז, עמ' א

לטהר את השרץ: כפי פשוטו הענין נסמך לדברים הקודמים בענין בית דין שכולם מחייבים. שלכתחילה צריך שיהיו בסנהדרין אנשים היכולים לחפש אפילו בפושע מובהק ("שרץ") צד טהרה.

פירוש המהרש"א למסכת סנהדרין, דף יז, עמ' א

ודאי מה שהיה מטהר השרץ במ"ח פנים איננו חריפות של הבל כי הוא דבר עיקרי בתורה, שיש לדעת הדברים כמהותם בכל בחינותיהם, והשרץ הלא יש לו בחינות לטהרה בעצם מהותו... מה שהיה מטהר השרץ במ"ח פנים הוא לעמוד על מהות השרץ בכל בחינותיו אשר יש לו צד בחינה לטהרה... ועם כל זה התורה טימאתו. ולכן אין זה פלפול של הבל כלל, כי אם פלפול אמת מצד אותה בחינה שהיה לטהרה.

הרב יהודה ליווא בר בצלאל, מהר"ל מפראג, דרוש על התורה, דף כ"ד, ורשה 1871

- מה משיבים המהרש"א והמהר"ל מפראג לשאלה שמקשה רבנו תם?
- מהי עמדתכם בוויכוח שבין פלפול לבקיאות בלימוד תורה?

סיכום

הוויכוח בין דרך הפלפול לדרך הבקיאות קשור בין היתר בתכלית הלימוד ועיקרו. הוויכוח ניטש גם בתוך המסורות עצמן – מסורת ספרד ומסורת אשכנז. הניגודיות שבין שתי גישות אלו באה לידי ביטוי בולט בעמדתו של רש"י, שהעדיף את דרך הבקיאות, לעומת עמדתם של בעלי התוספות שהעדיפו את דרך החריפות. גם הר"ף והרמב"ם העדיפו את דרך הבקיאות. בתקופות מאוחרות יותר נזכיר את המהר"ל מפראג והגאון מווילנא כמי שהעדיפו את דרך הבקיאות הביקורתית על פני החריפות והפלפול. הרב קוק ניסה לפשר ולשלב בין שתי השיטות והגדיר את שתי הגישות הללו ככוח הביקורת וכוח הפלפול. לתפיסתו, היהדות הספרדית העדיפה את יכולת הביקורת ודרך הבקיאות תוך תעודף מקורות סותרים, ואילו היהדות האשכנזית העדיפה את יכולת הביקורת וההעמקה וניסתה ליישב בין מקורות סותרים. לדעתו יש מקום לשתי השיטות, וכל אחת יכולה ללמד ולשכלל את רעותה.

הרב עובדיה יוסף חוזר ומדגיש את התכלית המעשית שלשמה לומדים בתלמוד והוא חוזר על הכלל "גדול תלמוד המביא לידי מעשה". במקום אחר הוא גם טוען שההתרכזות בפלפול על חשבון הבקיאות מובילה לחוסר ידע, המוביל מצדו לחומרות הלכתיות, שכן נעלמות מהפוסק הפסיקות והגישות המקלות שעליהן הפוסק יכול לסמוך ולהקל.

עצמת הוויכוח של הרב עובדיה עם דרך הפלפול נובעת גם מיחסי הכוחות שבין המסורות השונות. בהספד שנשא לזכר הרב יעקב עדס, רבו בישיבת פורת יוסף, הוא אמר:

המנוח הדגול, שהיה מורנו ורבנו בישיבת פורת יוסף בעיר העתיקה, לימדנו להועיל לעסוק בתורה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא ולא בפלפולי סרק אשר תזרם ורוח תשאם. לצערנו ישנן ישיבות (פוניבז' ועוד) שהלומד ביורה דעה צריך להתחבא בחדרי חדרים פן ירגישו בו ויקראוהו "בטלן" שלמד "פסק" הלכה, וכבושת גנב כי ימצא וכדי בזיון וקצף.

על פי בנימין לאו, "אורתודוקסיה ליטאית בגוון מזרחי", שלמון יוסף, אביעזר רביצקי ואדם פרויגר (עורכים), אורתודוקסיה יהודית - היבטים חדשים, ירושלים: מאגנס, עמ' 518-519.

- האם נכון יהיה לומר שגישת הפלפול היא יותר "מערבית", בעוד גישת הבקיאות והתכליתיות היא יותר "מזרחית"?